

KS. WŁADYSŁAW NOWAK

NIEDZIELA DNIEM KOŚCIOŁA DOMOWEGO

Rodzina staje się nadzieją rozwoju społeczeństwa. Pojawia się oto nowy fakt, który przybiera znaczne rozmiary: współcześni chrześcijanie odkrywają stale coś więcej w rodzinie niż tylko konkretne zobowiązania w rozwiązywaniu wielu własnych problemów. Chrześcijanie przełomu wieków XX/XXI zamierzają przeżyć własne życie rodzinne jako doświadczenie Kościoła, Kościoła domowego¹, na wzór pierwszego Kościoła domowego z Nazaretu – Jezusa, Maryi i Józefa. Jezus przeżywał wszystkie aspekty kultowe rodzinnego życia żydowskiego, w tym szabat, jak również uczestniczył w świętach i pielgrzymkach swojego narodu.

Jezus przyjmuje i identyfikuje się z rodziną ludzką, lecz ją przekracza, przewyższa i dopełnia we wspólnocie, w której ludzie są dziećmi Bożymi, a więzy Ducha liczą się bardziej niż więzy krwi (Łk 2, 49; 8, 21; 11, 28). Wspólnota uczniów grawituje na początku wokół Wieczernika (Dz 1, 13; 2, 1; 12, 12); w pierwszy dzień po szabacie gromadzili się na łamanie chleba celebrowane w domach (Dz 2, 46) i „nie przestawali też co dzień nauczać w świątyni i po domach, i głosić Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie” (Dz 5, 42). Ten typ zgromadzeń to zgromadzenia w domu – *he kat' oikon*, gdzie spotykali się na łamaniu chleba² W czasach wczesnochrześcijańskich szczególne znaczenie miał *K o ś c i ó ł d o m o w y* (Dz 11, 14; 16, 15; 1 Kor 1, 16; Kol 4, 15), do którego zaliczano przede wszystkim mieszkańców domu

---

Ks. prof. dr hab. Władysław NOWAK – kierownik Zakładu Teologii Praktycznej i Ekumenizmu Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; adres do korespondencji: ul. Kościuszki 86, 10-155 Olsztyn; e-mail: nowlad@uwm.edu.pl.

¹ D. S a r t o r e. *Famiglia*. W: *Nuovo dizionario di liturgia*. Red. D. Sartore, A. M. Triacca. Roma 1984² s. 523; t e n ż e. *La famiglia, chiesa domestica*. „Lateranum” 45:1979 s. 282-303.

² H. J. K l a u c k. *Wczesnochrześcijańska wspólnota kościelna*. Kraków 1995 s. 9-40.

(łącznie z niewolnikami). W poszczególnych domach spotykali się członkowie gminy (Dz 2, 46: „łamiąc chleb po domach, przyjmowali posiłek z radością i prostotą serca”)³ Pojęcie „Kościół domowy” pochodzi od św. Pawła⁴, łączy się z metodą apostołską skoncentrowaną na rodzinie: „wspólnoty wczesnego chrześcijaństwa były zorganizowane w rodzinach i w spokrewnionych grupach rodzinnych, lecz w «domach»: dom był jednocześnie jądrem wspólnotowym i miejscem spotkań”⁵

Z drugiej strony, jak uwydatnił to A. Hamman, w Listach św. Pawła i w Dziejach Apostolskich wyłania się „struktura eucharystyczna domowego ogniska chrześcijańskiego”: św. Paweł kładzie fundamenty pod zrozumienie relacji między Eucharystią a małżeństwem (Ef 5, 25)⁶ Dzieje Apostolskie łączą posiłki chrześcijan z wielbieniem Boga (Dz 2, 47); postawa eucharystyczna, jako obowiązek wspólnoty, i nadzieja chrześcijańska na pamiętkę i w oczekiwaniu na przyjście Pana przenikały całe życie rodzinne i wyrażały się dobitnie w łamaniu chleba, a w sensie ogólnym – w każdej biesiadnej formie życia chrześcijańskiego: „także oddzielona od uczty, Eucharystia zachowuje jej formę, i to uczty chrześcijańskiej, będącej formą uczty eucharystycznej [...] i to stanowi fundament życia duchowego ogniska domowego i wyraża się poprzez różne gesty liturgiczne”⁷

Kiedy wspólnoty wzrastają i ustanawiają stałe miejsca kultu, niedzielna domowa celebrowanie Eucharystii znajduje zastosowanie w szczególnych okolicznościach, prawdopodobnie połączonych z posiłkiem (Cyprian 57, 3; 63, 15), gdy rozwija się praktyka roznoszenia konsekrowanego chleba po domach (np. Tertulian, *De oratione* 19), agapa, szybko odłączona od Eucharystii, jest doświadczeniem miłości i wspólnoty, a praktyka i stosowanie tekstów błogosławieństw podkreśla jej łączność z Eucharystią, czasem w połączeniu z luce-narium (*Traditio Apostolica* 25). Św. Jan Chryzostom (IV wiek), w jednej z homilii poświęconych rodzinie chrześcijańskiej, mówi: „I nocą nawet [...]

³ W T a r a c h a. *Rodzina jako „Kościół domowy” w nauczaniu Jana Pawła II*. W: *Rytuał religijny w rodzinie*. Warszawa–Poznań 1988 s. 35.

⁴ J. G r z e ś k o w i a k. *U źródeł terminu „Kościół domowy”*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 32:1985 z. 2, s. 164-165; J. E. K i l l m a r t i n. *Ostatnia Wieczerza i najwcześniejsze ofiary eucharystyczne*. „Concilium” 4:1968 s. 561-568; 213-277.

⁵ O. M i c h e l. *Oikos*. W: *Grande Lessico del NT*. T. 7. Brescia 1972 s. 366-368.

⁶ A. H a m m a n. *Liturgie, prière et famille dans les premiers siècles chrétiens*. „Questions liturgiques” 57:1976 s. 12-31; t e n ż e. *Życie codzienne pierwszych chrześcijan*. Warszawa 1990 s. 244-267; B. F i s c h e r. *La prière ecclesiale et familiale dans le christianisme ancien*. „La Maison-Dieu” 1973 nr 116 s. 41-58.

⁷ H a m m a n. *Liturgie, prière et famille dans les premiers siècles chrétiens* s. 85.

wstawaj, klękaj i módl się. Trzeba, aby twój dom był domem modlitwy, Kościołem” (PG 62, 143). Wymienia także zadania, jakie winna wypełniać rodzina jako Kościół domowy: „Modlitwa i nauczanie w kościele nie wystarczą. Modlitwa i czytanie muszą wam towarzyszyć w domu, ponieważ dom wasz jest małym Kościołem” (*In Eph.* 20, 6. PG 62, 143).

Sobór Watykański II, nawiązując do tradycji, nazywa rodzinę „Kościółem domowym” (*Ecclesia domestica* – KK 11; DDA 11; KDK 48; DWCH 3)⁸ W szczególnie sposób w rodzinie jest praktykowane k a p ł a n i s t w o c h r z c i e l n e ojca rodziny, matki, dzieci i wszystkich członków wspólnoty rodzinnej „przez przyjmowanie sakramentów, modlitwę i dziękczynienie, świadectwo życia świętobliwego, zaparcie się siebie i czynną miłość” (KK 10). Dom rodzinny jest więc pierwszą szkołą życia chrześcijańskiego i „szkołą bogatszego człowieczeństwa” (KKK 1657 Również Jan Paweł II w Liście apostolskim *Dies Domini* nazywa rodziny chrześcijańskie „Kościółami domowymi”⁹

Wychodząc od tego nowego doświadczenia eklezjalnego, wiele rodzin chrześcijańskich zobowiązuje się żyć jako „Kościół domowy” co sprawia, że w nowym ujęciu, bardziej egzystencjalnym, wyłania się relacja między rodziną a liturgią, rozumianą bądź to jako udział rodziny w celebracjach liturgicznych Kościoła (czasami celebrowanie liturgii w swoich własnych domach), bądź też przygotowanie i przedłużenie kultu Kościoła w środowisku domowym. Szczytem aktywności rodziny chrześcijańskiej, a jednocześnie źródłem mocy do uczynienia z domu Kościoła domowego jest niedzielna Eucharystia. W związku z tym należałoby podjąć studium nad opcją niedzieli w Kościele domowym w świetle Listu apostolskiego Jana Pawła II *Dies Domini*.

I. NIEDZIELA W KOŚCIELE DOMOWYM DNIEM EPIFANII BOGA STWÓRCY

Bóg w swojej dobroci i miłości pozostaje zawsze wierny człowiekowi i nigdy o nim nie zapomina. Człowiek winien również odpowiadać Bogu za

⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 (dalej cyt. KKK) nr 1656, 1666.

⁹ *List Apostolski „Dies Domini” Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych o świętowaniu niedzieli*. Città del Vaticano 1998 (dalej cyt. DD) nr 36.

te wielkie dobrodziejstwa nieustanną pamięcią o Nim¹⁰ „Dzień Pana jest właśnie tym dniem, w którym w sposób szczególny winien chrześcijanin manifestować cześć i pamięć o swoim Stwórcy, Zbawicielu i Uświęcicielu” Papież Jan Paweł II w *Dies Domini* uczy, że „całe życie człowieka i cały ludzki czas powinien być przeżywany jako akt uwielbienia i dziękczynienia składanego Stwórcy. Jednakże więź człowieka z Bogiem *musi się wyrażać także w chwilach szczególnej modlitwy*, aby stawać się głębokim dialogiem, ogarniającym wszystkie osoby. «Dzień Pański» jest właśnie najbardziej odpowiednim dniem wyrażającym tę więź; w tym dniu człowiek wznosi głos do Boga, stając się rzecznikiem całego stworzenia” (nr 15). Dzień p a m i ę c i o B o g u wyraża uznanie zależności człowieka i kosmosu od Boga. Wszystko należy do Boga! Dlatego niedziela, przez celebracje liturgiczne i pozaliturgiczne w Kościele lokalnym i domowym, to epifania Boga we wspólnocie rodzinnej. Bogu trudno zamieszkać we wspólnocie parafialnej, jeśli nie ma dostępu do domów poszczególnych parafian, czyli do Kościoła domowego¹¹

W znaczeniu biblijnym „dzień Pański” oznacza bowiem czas szczególnego nawiedzenia Bożego, epifanii Boga w historię ludzkości, przyjścia Boga z mocą, łaską i miłosierdziem do Kościoła domowego, zachowującego „pamięć”, aby dzień święty święcić¹² Chrystus przyszedł do nas w pierwszym Kościele domowym Maryi i Józefa w chwili wcielenia w Nazarecie i narodzenia w Betlejem. Ale nadal przychodzi do Kościoła domowego w słowie Bożym i sakramentach, a kiedyś przyjdzie w chwale i majestacie, aby sądzić świat i objawić swoją chwałę (Mt 25,31-46). Ten ostatni dzień ludzkości będzie w pełnym Jego słowa znaczeniu „dniem Pańskim” czasem przyjścia i epifanii Boga. Każda zatem niedziela jest dla chrześcijan, dla Kościoła domowego przypomnieniem, przychodzeniem i wkraczaniem Boga w czas Kościoła, jest przeżyciem spotkania z Nim w słowie Bożym i Eucharystii, jest także zapowiedzią powtórnego przyjścia na końcu czasów. Jerozolima została doszczętnie zburzona i nad losem jej dzieci gorzko zapłakał Zbawiciel, „gdyż nie poznała czasu swego nawiedzenia” (por. Łk 19, 44). Nie może się zda-

¹⁰ J.-R. A r m o g a t h e, O. B o u l n o i s. *Święto: Bóg pośród ludzi*. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 3, 8; P. G ó r a l c z y k. *Cześć Boża*. Tamże s. 98, 104.

¹¹ *Sonntag der Kirche liebstes Sorgenkind*. W: *Der Sonntag Anspruch-Wirklichkeit-Gestal*. Red. A. Altermatt, T. A. Schnitker. Würzburg-Freiburg 1986 s. 99.

¹² J. R a t z i n g e r. *Nowa Pieśń dla Pana. Wiara w Chrystusa a liturgia dzisiaj*. Kraków 1999 s. 101; t e n ż e. *Znaczenie dnia Pańskiego*. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 42-45.

rzyć coś podobnego z naszymi rodzinami. Niedziela zatem, którą słusznie nazywamy „dniem Pańskim”, winna być w Kościele domowym dniem radosnego przeżywania epifanii Boga, świętowania „pamięci” świętowania „wielkich dzieł Bożych”, ukazujących „sens «dnia Pańskiego» w perspektywie jednoczącej teologię stworzenia i zbawienia” (DD 17) – to w tym dniu dokonało się zmartwychwstanie Pana. Paschalne misterium Chrystusa jest bowiem pełnym objawieniem misterium początków, zwieńczeniem historii zbawienia i zapowiedzią eschatologicznego końca świata. Świętowanie tej epifanii Boga wyraża się teraz przez radość, z jaką Chrystus objawił się swoim uczniom w niedzielę Wielkanocy, przynosząc im dar pokoju i Ducha (DD 18). W tym dniu ma miejsce rzeczywista „teofania”, która dokonała się w taki sposób, że sam Bóg przywrócił i wymierzył utraconą sprawiedliwość¹³ Wspomnienie i uobecnienie wydarzeń paschalnych dokonuje się przede wszystkim w liturgii, dlatego od czasów apostoelskich niedziela stała się dniem – będącej teofanią – liturgii chrześcijańskiej, celebrowanej w Kościele lokalnym i Kościele domowym.

II. ŚWIĘTOWANIE NIEDZIELI W KOŚCIELE DOMOWYM ROZPOCZYNA SIĘ W SOBOTĘ WIECZOREM

Liturgicznie dzień niedzielny i świąteczny rozpoczynano zawsze I Nieszporami, a więc w przeddzień wieczorem. Po wprowadzeniu wolnych sobót z wdzięcznością należy przyjąć powrót do biblijnego i starochrześcijańskiego rozumienia niedzieli, zwłaszcza do przedłużonego czasu niedzielnego świętowania poprzez włączenie do niego sobotniego wieczoru¹⁴ Na obecnym etapie wysiłek duszpasterski powinien pójść w kierunku całkowitego włączenia sobotniego wieczoru w niedzielne świętowanie. Chodzi też o zmianę mentalności i przyzwyczajień u wiernych i duszpasterzy. Uwolnienie od zawodowych obowiązków w sobotnie popołudnie sprzyja skądinąd udziałowi w tworzeniu wspólnoty ludzkiej, kościelnej i rodzinnej. Wspólnotowość tę podkreśli również świąteczny wygląd mieszkania, ale trzeba zwracać uwagę, aby sprzą-

¹³ R a t z i n g e r. *Znaczenie dnia Pańskiego* s. 43.

¹⁴ W N o w a k. *Świętowanie niedzieli w świetle wymogów nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Olsztyn 1995 s. 69.

tanie mieszkania kończyło się w sobotę po południu. Chociaż dla większości Polaków sobota i niedziela są dniami wolnymi od pracy zawodowej, widać spore różnice w sposobie ich wykorzystania. W sobotę więcej czasu – jak wskazują badania socjologiczne – pochłaniają obowiązki domowe¹⁵

Sobotnie popołudnie powinno być w Kościele domowym wolne od prac ciężkich, opromienione radością świątecznego odpoczynku, wspólnoty rodzinnej, sobotni zaś wieczór winien stać się przygotowaniem do niedzielnej Eucharystii przez lekturę biblijną, tzw. słowo na niedzielę¹⁶ Papież w *Dies Domini* (nr 40) darzy wielkim uznaniem „te inicjatywy, przez które wspólnoty parafialne, angażując wszystkich uczestników Eucharystii – kapłana, służbę liturgiczną i wiernych – już w ciągu tygodnia przygotowują niedzielną liturgię, rozważając słowo Boże, zanim jeszcze zostanie wygłoszone” Wieczór sobotni w Kościele domowym mógłby być przeznaczony na cotygodniowe czytanie Pisma świętego. Za lekturę mogą służyć perykopy biblijne przypadające na niedzielę. Po przeczytaniu tekstu biblijnego wskazane byłoby krótkie jego omówienie. Wszystko to będzie służyć dobremu przygotowaniu do uczestnictwa w niedzielnej Eucharystii. Czytanie Pisma świętego i rozmowa biblijna stanowią ważny element liturgii domowej, która służy nie tylko budzeniu wiary, ale także ma przygotować do rozumienia uczestnictwa w liturgii parafialnej. Liturgia nie wywierająca wpływu na życie i nie budująca więzi między uczestnikami, a przy tym niezrozumiała dla nich, jest rytualizmem, może kształtować tylko przynależność instytucjonalną do Kościoła. Dla wielu rodzin najlepszym czasem na czytanie Pisma świętego jest pora wieczorna¹⁷ Czytanie i rozmowa biblijna mogą być wówczas wprowadzeniem do modlitwy wieczornej Kościoła domowego. Jeżeli w rodzinie są dzieci w wieku szkolnym, inicjatywa wspólnego czytania Pisma świętego z dziećmi, rozmowa na temat przeczytanego tekstu i szukanie sposobów realizacji Bożego słowa w życiu są nie tylko pomocą w katechezie religijnej, ale także najpiękniejszą w ciągu dnia chwilą spotkania całej rodziny.

Czytanie Pisma świętego w rodzinie w sobotę wieczorem stanowi swoistą liturgię domową, w czasie której dokonuje się spotkanie z Chrystusem. Biblia

¹⁵ VI *Ogólnopolski Tydzień Społeczny. Niedziela – dzień święty czy wolny od pracy?* „Biuletyn KAI” 1999 nr 19 (372) s. 6.

¹⁶ J. W y s o c k i. *Rytuał rodzinny*. Włocławek 1999¹⁰ s. 442; J. van der V l o e t. *Antropologiczne znaczenie niedzieli*. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 60-70.

¹⁷ R. K a m i ń s k i. *Metody czytania Pisma św. w Kościele domowym i małych grupach religijnych*. „Homo Dei” 69:1990 nr 2-4 s. 237, 246; J. C h m i e l. *Czytanie Pisma Świętego jako modlitwa*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 31:1978 nr 1 s. 22-27

dla Kościoła domowego jest źródłem wiary, szkołą moralności i pedagogiem. Słowo Boże przemienia rodzinę we wspólnotę, jej członkowie czerpią z niej siłę do chrześcijańskiego życia. Papież apeluje do świeckich: „Trochę czasu przeznaczyć w przeddzień niedzieli [...] na katechezę, która przygotowuje serca chrześcijan na przyjęcie samego daru [...]” (DD 52). „Modlitwa i czytanie muszą wam towarzyszyć w domu, ponieważ dom jest małym Kościołem” – wyjaśnia św. Jan Chryzostom (*In Eph.* 20, 6. PG 62, 143).

„Uczestnictwo w Wieczerzy Pańskiej jest zawsze komunią z Chrystusem. Dlatego Kościół *zaleca wiernym, aby przystępowali do Komunii, gdy uczestniczą w Eucharystii*, pod warunkiem, że są do tego należycie przygotowani, a jeśli są świadomi popełnionych grzechów ciężkich, uzyskali Boże przebaczenie w sakramencie pojednania” (DD 44). W ramach przygotowania do niedzielnej Eucharystii należałoby przeto dać wiernym sposobność do korzystania z sakramentu pojednania w sobotnie popołudnie, aby członkowie Kościoła domowego mogli w pełni wziąć udział w niedzielnej Eucharystii.

III. NIEDZIELA W KOŚCIELE DOMOWYM

DNIEM ZMARTWYCHWSTAŁEGO PANA I DARU DUCHA ŚWIĘTEGO

„W doświadczeniu chrześcijańskim [a tym samym i Kościoła domowego] niedziela jest przede wszystkim świętem paschalnym, całkowicie opromienionym przez blask chwały zmartwychwstałego Chrystusa. Jest świętowaniem «nowego stworzenia»” (DD 8). Tę prawdę Kościół domowy przeżywa w niedzielę zwłaszcza wtedy, gdy w parafii udziela się chrztu, przypomina mu on bowiem o zbawieniu, które zostało mu ofiarowane przez chrzest, dzięki któremu chrześcijanin stał się nowym człowiekiem w Chrystusie. Ale także pokropienie wodą, pobłogosławioną w ramach aktu pokutnego rozpoczynającego Mszę świętą niedzielą, przypomina wydarzenie chrztu jako moment narodzin i zobowiązania chrześcijańskiego życia w Kościele domowym¹⁸ Synod warmiński z 1575 r. zalecał, aby uczniowie po sumie niedzielnej zanosili wodę poświęconą do rodzin w parafii¹⁹ Przynoszenie pobłogosławionej

---

¹⁸ J. W. B o g u n i o w s k i. *Aspersja niedzielna w rozwoju historycznym*. W: *Msza święta*. Red. W Świerzawski. Kraków 1993 s. 204-215.

¹⁹ Por. *Constitutiones synodales Warmienses, Sambienses, Pomeranienses, Culmenses necnon provinciales Rigenses*. Ed. F. Hipler. Brunsberga 1899 kol. 61.

w niedzielę wody z kościoła do domu byłoby godnym poparcia zwyczajem naszych rodzin.

Więź między niedzielą a zmartwychwstaniem Pańskim jest bardzo mocno podkreślana przez wszystkie Kościoły, zarówno na Zachodzie, jak i na Wschodzie. Niedziela jest dniem zmartwychwstania – *anastásimos heméra* (DD19). Sobór Watykański II uczy, że „zgodnie z tradycją apostołską, która wywodzi się od samego dnia Zmartwychwstania Chrystusa, misterium paschalne Kościół obchodzi co osiem dni, w dniu, który słusznie nazywa się dniem Pańskim albo niedzielą. W tym dniu bowiem wierni powinni schodzić się razem dla słuchania słowa Bożego i uczestniczenia w Eucharystii, aby tak wspominać Mękę, Zmartwychwstanie i chwałę Pana Jezusa i składać dziękczynienie Bogu, który ich «odrodził przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa ku nadziei żywej» (1 P 1, 3)” (KL 106). „«Pascha tygodnia» staje się więc w pewien sposób «Pięćdziesiątnicą tygodnia», w której chrześcijanie [czyli Kościół domowy] wciąż na nowo przeżywają radosne spotkanie Apostołów ze Zmartwychwstałym, a On ożywia ich tchnieniem swego Ducha” (DD 28). To dzięki tchnieniu Ducha Świętego Niedziela Zmartwychwstania stała się momentem zwrotnym w życiu uczniów Chrystusa. Ten sam impuls może stać się nadzieją i imperatywem życia Kościoła domowego.

Zmartwychwstaniem jako największym cudem Zbawiciel potwierdził prawdziwość swego posłannictwa, prawdę swoich słów i ogłosił całemu światu orędzie o zbawieniu. Apostołowie, których wiara przeszła wielką próbę w Wielki Piątek, na nowo uwierzyli w Chrystusa, na nowo przyjęli Go jako swojego Zbawiciela i Pana. W niedzielny wieczór „uradowali się ujrzawszy Pana” (J 20, 20) i owa radość będzie odtąd stale ich udziałem, nawet wtedy gdy będą oddawać swoje życie na świadectwo wiary. Niedziela w Kościele domowym jest dniem Eucharystii, modlitwy, sakramentów, a rodzina – jak Apostołowie – „uraduje się ujrzawszy Pana”, na nowo uwierzy w Chrystusa i, wypełniając czas Kościoła przeżywaniem tygodnia pracy, będzie dawać świadectwo wiary w codzienności życia.

IV SERCEM KOŚCIOŁA DOMOWEGO JEST UDZIAŁ W CELEBRACJI NIEDZIELNEJ EUCHARYSTII

„U progu trzeciego tysiąclecia świętowanie niedzieli – ze względu na zawarte w niej znaczenia i wymiary, powiązane z podstawowymi prawdami wiary – pozostaje kluczowym elementem chrześcijańskiej tożsamości” (DD

30). Tej weryfikacji poddana jest rodzina chrześcijańska, Kościół domowy. Świętowanie niedzieli jest dla Kościoła znakiem wierności Panu. Dzień ten Kościół otrzymał od Chrystusa, a nie stworzył go. Sam Chrystus określił sposób jego świętowania. Poprzez wieki lud chrześcijański zawsze otaczał szczególną czcią i przeżywał w najgłębszej radości ów święty dzień. „Nowy dzień”, pierwszy z nowego stworzenia zapoczątkowanego przez zmartwychwstanie Chrystusa, w którym czas ziemski (*chrónos*) przemienia się w czas łaski (*kairós*). Jeśli niedziela nazywana jest dniem Pańskim, to nie jest nim dlatego, że jest dniem, który człowiek poświęca na kult swemu Panu, ale dlatego że jest cennym darem, łaską, jaką Bóg obdarował swój lud. To, co Bóg stworzył największe i najświętsze – mówi św. Leon Wielki – zostało dokonane przez Niego w majestacie tego dnia: początek stworzenia, Zmartwychwstanie Jego Syna, Zesłanie Ducha Świętego, miały miejsce w tym dniu. Przeto żaden inny dzień nie jest tak święty dla chrześcijanina jak niedziela. *Acta Saturnini* (304 r.) odnotowują: „W twoim domu odbywały się spotkania wbrew rozkazom imperatorów? A na to Emerytus pod natchnieniem Ducha Świętego odpowiedział: – Tak w moim domu świętowaliśmy niedzielę. Dlaczego pozwoliłeś im przychodzić? Ponieważ są moimi braćmi i nie mogłem im zabronić – odpowiedział. Ale powinieneś im zabronić! – Nie mogłem, gdyż nie możemy żyć bez świętowania niedzieli”²⁰ Kościół jako wspólnota żyje i objawia się podczas sprawowania Eucharystii (KKK 1166-1167, 2177), kiedy gromadzi się wokół Zmartwychwstałego, przez Niego jest zwołany i zjednoczony w Duchu Świętym. Dlatego dzień Pański jest równocześnie „dniem Kościoła i dniem Eucharystii” To właśnie w celebracji eucharystycznej niedziela uzyskuje pełny sens i całą moc. Z tego względu jest słusznie nazwana „dniem Eucharystii” Nie da się oddzielić Eucharystii od zmartwychwstania i od Kościoła. Eucharystia uobecnia wydarzenie paschalne i „buduje” Kościół. Sobór Watykański II przypomniał, że Kościół jest wspólnotą eucharystyczną (KL 2, 3, 6; DE 2, 15; KDK 6). Stąd *par excellence*, jak mówi KKK (nr 1167), celebracja Eucharystii jako dzieła całej wspólnoty – w tym i Kościoła domowego – stanowi o istocie chrześcijańskiej niedzieli. Nie ma wspólnoty bez Eucharystii, a w Eucharystii rodzi się Kościół; Kościół i człowieka nie da się rozdzielić.

Centrum chrześcijańskiej niedzieli w rodzinie jest udział w Eucharystii. Uczta eucharystyczna winna skupić wszystkich członków rodziny²¹ Dzieci

---

²⁰ Cyt. za: H. P i e t r a s. *Dzień święty. Antologia tekstów patrystycznych o świętowaniu niedzieli*. Kraków 1992 s. 77-78.

²¹ H. S o b e c z k o. *Teologiczno-pastoralna problematyka niedzielnego świętowania*.

wraz z rodzicami, małżonkowie razem powinni uczestniczyć we Mszy świętej. Punktem docelowym inicjatyw duszpasterskich w tym względzie winna być „niedzielną Msza święta rodzinna” Uczestnictwo dzieci we Mszy świętej razem z rodzicami i innymi członkami rodziny bardzo sprzyja pielęgnowaniu ducha chrześcijańskiego w rodzinach²²

Wychowanie do wspólnoty eucharystycznej dokonuje się najpierw w Kościele domowym, w atmosferze wiary i miłości rodziców w ramach wychowania do zachowań społecznych, co w pełni objawiać się powinno w niedzielnym zgromadzeniu liturgicznym. Niedzielną Eucharystia „ukazuje szczególnie wyraziście swój wymiar eklezjalny i jawi się jako pierwowzór innych liturgii eucharystycznych. Każda wspólnota, gromadząc wszystkich swoich członków na «łamaniu chleba», uświadamia sobie, że jest miejscem, w którym urzeczywistnia się konkretnie tajemnica Kościoła. W tej samej liturgii wspólnota [w tym Kościół domowy jako wspólnota podstawowa] otwiera się także na komunie z Kościołem powszechnym, prosząc Ojca, aby «pamiętał o Kościele rozproszonym po całym świecie» i pozwolił mu wzrastać – w jedności wszystkich wiernych z Papieżem i pasterzami poszczególnych Kościołów – do doskonałej miłości” (DD 34). W czasie sprawowania Eucharystii wspólnota małżeńska i rodzinna, uświęcona przez sakrament małżeństwa, łączy się w pełni z ofiarą Chrystusa. Wyraża swoją łączność z Jego ofiarą, kiedy na Mszy świętej ponawia pragnienie życia i pracy dla dobra swojego współmałżonka i własnych dzieci. Najpełniej jednak Eucharystia przejawia swoją zbawczą moc, kiedy przyjmuje się ją w Komunii świętej. Jest pokarmem, który ma ścisły związek ze wzrostem życia nadprzyrodzonego w człowieku. Eucharystia wypływa z miłości i potrafi ją pomnożyć. Skłania szczerze ją przyjmującego do wysiłku, ofiarności, uczy szacunku do drugiego człowieka, daje siłę²³ Eucharystia pomaga w nawiązaniu głębszej i mocniejszej więzi małżonków z Chrystusem, a tym samym małżonków między sobą²⁴ Eucharystia musi stać się centrum życia rodzinnego. Przez

---

W: *Studia liturgiczno-pastoralne. Cz. 2: Wielkanoc i Niedziela*. Opole 1994 s. 166 („Niedziele rodzinne”).

²² *Dyrektorium Świętej Kongregacji Kultu Bożego o Mszach świętych udziałem dzieci* nr 16. W: W. N o w a k, E. D a b r o w s k a. *W trosce o wychowanie dzieci do udziału w liturgii Mszy świętej*. Olsztyn 1993 s. 91.

²³ E. M a r c z e w s k a. *Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny*. „Novum” 9:1980 s. 126-138; P P o r e b a. *Wychowanie chrześcijańskie dziecka w rodzinie* Tamże s. 113-114; B. N e u n d o r f e r. *Eucharistiefeier in der Familie*. W: *Hauseucharistie*. Hrsg. von H. Reifenberg. München 1973 s. 86-97.

²⁴ J. L a s k o w s k i. *Życie duchowe małżeństwa i rodziny*. „Homo Dei” 37:1968 s. 161

nią rodzice i dzieci upodabniają się do Chrystusa. Rodzina zaś gromadząc się na Eucharystii w kościele parafialnym rozwija poczucie przynależności do kościelnej wspólnoty, które „umacnia się i wyraża w szczególności przez wspólnotowe świętowanie niedzieli” (DD 35), „chrześcijańskie rodziny znajdują w zgromadzeniu niedzielnym jeden z najbardziej wyrazistych znaków swej tożsamości i «posługi» jako «kościół domowy», gdy rodzice przystępują wraz z dziećmi do jednego stołu słowa i Chleba życia²⁵ [...] rodzice mają wychowywać swoje dzieci do udziału we Mszy św. niedzielnej, korzystając z pomocy katechetów, którzy winni zadbać o to, aby program formacji dzieci powierzonych ich opiece obejmował przygotowanie do uczestnictwa we Mszy św., oraz wyjaśnić im, jakie jest istotne uzasadnienie obowiązku niedzielnego. Może się do tego przyczynić – w sprzyjających okolicznościach – także celebrowanie Mszy św. dla dzieci w różnych formach przewidzianych przez przepisy liturgiczne²⁶” (DD 36).

Małżeństwo i rodzina, która naprawdę ma być małym Kościołem, musi się przygotować do pełnego oraz czynnego uczestnictwa we Mszy świętej. Takie przygotowanie odnosi najlepsze rezultaty, jeżeli jest prowadzone w rodzinie w miarę systematycznie i dostosowane jest do potrzeb i wieku jej członków. Wszystkie postawy, jakie dany członek rodziny przyjmuje podczas Mszy świętej, mają też być postawami całego życia, gdyż tylko wtedy przedstawiają wartość i bardziej angażują człowieka w przeżywanie liturgii. Można tu wymienić kilka zasadniczych postaw:

1° **G r o m a d z e n i e s i ę i p o j e d n a n i e**. Tak jest albo powinno być w każdym domu, w każdej rodzinie: od najmłodszych lat dzieci, za przykładem rodziców, powinny uczyć się przyznawać do winy, a jednocześnie uczyć się przebaczać sobie nawzajem krzywdy i urazy. Jest to ważny element tak w liturgii, jak i podczas modlitwy.

2° **S ł u c h a n i e** (podczas liturgii słowa). Tu wielkie znaczenie ma umiejętność milczenia, gdyż jest ona niezbędnym warunkiem uważnego słuchania, a w konsekwencji rozwoju życia wewnętrznego. Dom powinien dać możliwość milczenia, ponieważ jest ono wyrazem wewnętrznej dyscypliny.

3° **P o s t a w a c z y n n e j m i ł o ś c i**. W czasie Mszy świętej wyrażają ją dary materialne i duchowe. Przygotowuje do tego wzajemna

---

²⁵ Por. *Adhortacja apostolska „Familiaris consortio” Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła Katolickiego o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym*. Città del Vaticano 1981 (dalej cyt. FC) nr 57, 61.

²⁶ Por. *Dyrektorium* nr 30-46.

pomoc w domu, solidarne wykonywanie prac domowych, znalezienie czasu na rozmowę z dzieckiem lub współmałżonkiem.

4° P o s t a w a w d z i ę c z n o ś c i i o f i a r y, która jest konsekwencją postawy czynnej miłości. Kiedy dziecko zobaczy, że ojciec, matka i rodzeństwo przystępują do stołu Pańskiego, wówczas i w nim będzie wrażliwością stało pragnienie, by razem z nimi uczestniczyć w Eucharystii. Dziecko czuje się zaszczycone, gdy siedzi przy gościnnym stole, a ten, kto dobrze przeżyje i zrozumie rolę i znaczenie posiłku przy wspólnym stole, ten z pewnością zrozumie rolę Eucharystii i wspólnego stołu – ołtarza w zgromadzeniu niedzielnym²⁷

Aby więc uczestnictwo w Eucharystii niedzielnej było zawsze dla każdego pełne i świadome, musi mieć swoje korzenie w wychowaniu rodzinnym, gdyż jest to wychowanie podstawowe, którego brak trudno uzupełnić. Do rodziców należy bowiem wytworzenie atmosfery domowej tak dalece przepojonej miłością i szacunkiem dla Boga i ludzi, by należyte wychowanie dzieci, osobiste i społeczne, miało w niej grunt sprzyjający (por. DWCH nr 3).

„Skoro Eucharystia jest prawdziwym sercem niedzieli – uczy Papież – to można zrozumieć, dlaczego już w pierwszych wiekach pasterze nieustannie przypominali swoim wiernym o konieczności uczestniczenia w zgromadzeniu liturgicznym. «W dniu Pańskim porzućcie wszystko – czytamy na przykład w traktacie z III w. zatytułowanym *Didaskalia Apostolskie* [II, 59, 2-3] – i spieszcie nie zwlekając na swoje zgromadzenie, bo przez nie oddajecie chwałę Bogu [...]»” (DD 46). „Człowiek wierzący, jeśli nie chce ulec naciśkowi środowiska, musi znajdować oparcie w chrześcijańskiej wspólnoty. Jest zatem konieczne, aby sobie uświadomił, jak kluczowe znaczenie dla jego życia wiary ma zgromadzenie niedzielne, podczas którego razem z braćmi świętuje Paschę Chrystusa w sakramencie Nowego Przymierza” (DD 48).

Eucharystia jest sercem niedzieli, a sercem Kościoła domowego jest uczestnictwo w niej. „Przyjmując Chleb życia, uczniowie Chrystusa czerpią moc ze Zmartwychwstałego i Jego Ducha, aby przygotować się do podjęcia zadań, które czekają ich w codziennym życiu” (DD 45). W Kościele domowym niedziela bez Eucharystii nie może być w pełni uznana za dzień Pański i dzień Jego Kościoła, bo sercem dnia Pańskiego jest Msza święta.

²⁷ M a r c z e w s k a. *Eucharystia w małżeństwie i rodzinie* s. 134-135.

V NIEDZIELA W KOŚCIELE DOMOWYM DNIEM EWANGELIZACJI

W niedzielę wierni gromadzą się dla słuchania słowa Bożego, uczestnictwa w Eucharystii i upamiętniania misterium paschalnego (por. KKK 1167). „Na tym tle głoszenie słowa Bożego podczas niedzielnej celebracji eucharystycznej nabiera uroczystego charakteru, jaki w Starym Testamencie nadawano obrzędom odnowienia Przymierza, kiedy to społeczność Izraela słuchała słów Prawa i tak jak lud na pustyni u stóp Synaju (por. Wj 19, 7-8; 24, 3.7) miała odpowiedzieć swoim «tak», potwierdzając wierność Bogu i posłuszeństwo Jego nakazom [...] aby to, czego słuchamy, głęboko oddziaływało na nasze życie” (DD 41). Dlatego św. Jan Chryzostom zachęcał Kościół domowy, aby w dniu zgromadzenia niedzielnego „po przyjściu do domu wziąć w rękę Księgę, przywołać żonę i dzieci, by przypomnieć sobie to, co się usłyszało, a dopiero potem zabrać się do codziennych zajęć”²⁸ Lektura czytań mszalnych, podejmowana w domu w duchu modlitwy i wierna interpretacji wskazanej przez Kościół, kształtuje na co dzień życie poszczególnych wiernych i chrześcijańskich rodzin, czyli domowego Kościoła (por. DD 40). Przyjąć słowo i być posłusznym słowu głoszonemu i czczonemu w kultowym zgromadzeniu niedzielnym oznacza zawsze przejście z ciemności do światła, od niewoli do wolności, od śmierci do życia (J 5, 24). To przejście powoduje komunie z Bogiem i z braćmi, którzy wiążą słowo z wiarą; poprzez swoje słowo bowiem Bóg w swej niezmiernej miłości rozmawia z ludźmi jak z przyjaciółmi, przestaje z nimi, aby ich zachęcić i dopuścić do komunii z sobą. „Podobnie jak pierwsi świadkowie zmartwychwstania, również chrześcijanie gromadzący się w każdą niedzielę, aby przeżywać i wyznawać obecność Zmartwychwstałego, są powołani, by w codziennym życiu być *ewangelizatorami i świadkami* [...] uczeń Chrystusa powraca do swojego zwykłego środowiska, ma zadanie uczynić z całego swego życia dar, duchową ofiarę miłą Bogu. Czuje się dłużnikiem swoich braci ze względu na to, co otrzymał podczas zgromadzenia niedzielnego, podobnie jak uczniowie z Emaus, którzy rozpoznawszy zmartwychwstałego Chrystusa przy «łamaniu chleba» (Łk 24, 30-32), zapragnęli natychmiast podzielić się z braćmi radością spotkania z Panem” (DD 45). W szczególności to św. Jan Chryzostom nawołuje do utworzenia we własnym domu Kościoła przez lekturę i medytację słowa i przekazywanie członkom rodziny tego, co się usłyszało w kościele: „Po powrocie do domu przygotuj

---

²⁸ P i e t r a s. *Dzień święty* s. 81.

podwójny stół, jeden na posiłek, a drugi na Pismo święte. Małżonek powtarza to, co zostało powiedziane, małżonka przyjmuje nauczanie. W ten sposób uczynić Kościołem cały twój dom” (*Hom. in Gen. 6, 2. PG 54, 607*). Przekaz słowa Bożego jest zilustrowany w delikatnych barwach, ale wyraźnie zarysowanych. Wszyscy, nawet najmłodsi, najmniejsi, powinni czuć się zaangażowani w przyjmowanie słowa Bożego i wspólnie go przeżywali. Jan Paweł II postuluje, by świętowaniu niedzieli Kościoła domowego towarzyszyła także *k a t e c h e z a* w godzinach popołudniowych, która będzie dopełnieniem daru Eucharystii (por. DD 52).

VI. NIEDZIELA W KOŚCIELE DOMOWYM DNIEM BUDOWANIA WSPÓLNOTY RODZINNEJ

Niedziela, jako dzień zmartwychwstania Pana (*anastásimos heméra*), dzień Eucharystii, dzień wspólnoty, dzień ewangelizacji, wyraża się jako misja w szczególny sposób w posłudze miłości. Jednym z celów i skutków zgromadzenia niedzielnego jest udzielenie pomocy każdemu z członków, by mógł utrzymać w sobie wiarę i nadzieję, które są źródłem radości chrześcijańskiej. Każdy przez własne wyznanie wiary, przez obecność braterską, przez świadectwo swej niezachwianej ufności ma do tego się przyczyniać. Konsekwencją radosnego spotkania i zjednoczenia z Chrystusem winno być radosne dawanie świadectwa wiary w zmartwychwstałego Pana wobec braci najpierw w Kościele domowym, a następnie w sąsiedztwie. Najbardziej przejrzystym znakiem tego będzie służba wobec najbardziej potrzebujących: biednych, chorych, samotnych – odwiedziny, prezenty, telefon mogą wnieść światło i radość w dzień zazwyczaj smutny i szary²⁹ W tej perspektywie szczególną wartość w Kościele domowym nadaje się posłudze nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej³⁰ To przez ich posługę Eucharystia niedzielna dociera do tych, którzy z powodu wieku czy choroby zostaliby inaczej pozbawieni swojej pociechy i więzi, łączącej ich ze wspólnotą i z ofiarą Chrystusa. „[...] ofiarna posługa w tym względzie nadzwyczajnych szafarzy Eucharystii – uczy

²⁹ N o w a k. *Świętowanie niedzieli* s. 64-68.

³⁰ *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. Watykan 1997 art. 8.

Jan Paweł II – którzy przynoszą ją chorym [do Kościoła domowego], a wraz z nią pozdrowienie i solidarność całej wspólnoty niedzielnej Eucharystii parafialnej” ukazuje jej wymiar budowania wspólnoty, solidarności i braterstwa z tymi, którzy cierpią. „W ten sposób również ci wierni mogą korzystać z obfitych owoców niedzielnej Mszy św. oraz przeżywać niedzielę jako prawdziwy «dzień Pański» i «dzień Kościoła»” (DD 54)³¹

Przedmiotem szczególnej służby jest rodzina. Stąd niedziela jest „dniem rodziny”, „dniem Kościoła domowego”, pogłębienia jej więzi i wzajemnej miłości, dniem budowania wspólnoty rodzinnej. Chrześcijanie świętują niedzielę także poświęcając więcej uwagi swojej rodzinie i swoim rodzicom, jako że w ciągu tygodnia trudno im to było uczynić (por. KKK 2186). Papież uczy, że „nawet zwykłe spotkanie rodziców i dzieci może stać się sposobnością nie tylko do wzajemnego otwarcia się na siebie i do dialogu, ale także do wspólnej, głębszej refleksji, która pozwala wprowadzić elementy formacyjne” (DD 52). Niedziela powinna być dniem rodziny, ponieważ jest dniem miłości Boga. Dekret Soboru Watykańskiego II o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* uczy: „Rodzina jako taka otrzymała od Boga posłannictwo, by stać się pierwszą i żywotną komórką społeczeństwa. Wypełni ona to posłannictwo, jeżeli przez wzajemną miłość swych członków i przez modlitwę zanoszoną do Boga okaże się niejako domowym sanktuarium Kościoła; jeżeli cała rodzina włączy się w kult liturgiczny; jeżeli wreszcie rodzina świadczyć będzie czynne miłosierdzie i popierać sprawiedliwość oraz inne dobre uczynki służące wszystkim braciom znajdującym się w potrzebie” (nr 11).

Świętowanie niedzieli w rodzinie – Kościele domowym – winno być dniem ożywienia wiary wszystkich jej członków, dniem miłości, dniem modlitwy, dniem uczestniczenia wszystkich członków rodziny w Eucharystii, dniem dobrych uczynków. W ten sposób niedziela, która jest dniem Kościoła, stanie się także dniem Kościoła domowego. Niedziela w Kościele domowym jest stosownym czasem na refleksję, milczenie, studium, medytację, lekturę Pisma świętego, katechezę popołudniową, które ożywiają i dają wzrost życiu chrześcijańskiemu. Św. Cezary z Arles (ok. 470-543) przestrzega: „Jeżeli przez cały dzień Pański lekceważyć będziemy czytanie [Pisma świętego] i modlitwę, popełnimy niemały grzech wobec Boga”³², a św. Jan Chryzostom mówi wprost: „Modlitwa i nauczanie w kościele nie wystarczą. Modli-

³¹ Por. M. C h i n k i. *Päpstliches Schreiben über die Heiligung des Sonntags*. „Herder-Korrespondenz” 8:1998 s. 429.

³² *Mowa 74* 4. Cyt. za: P i e t r a s. *Dzień święty* s. 85.

twoja i czytanie muszą wam towarzyszyć w domu, ponieważ dom jest małym Kościołem” Niedziela w Kościele domowym, w rodzinie, wiąże się z przeznaczeniem pewnego czasu na osobiste zainteresowania: lektura dobrej książki religijnej, czytanie Pisma świętego, czasopism katolickich, słuchanie muzyki religijnej i poważnej itd. Oddawanie się tym ulubionym zajęciom pozwala chrześcijaninowi odpocząć fizycznie i duchowo.

Ważnym elementem świętowania niedzieli w rodzinie jest wspólny posiłek świąteczny. Bardziej uroczysty i obfitszy obiad niedzielny w rodzinie lub we wspólnocie domowej będzie radosną kontynuacją paschalnej uczyty eucharystycznej; przy rodzinnym stole, jak uczniowie w Emaus, odczujemy obecność Chrystusa Pana, zwłaszcza gdy posiłek poprzedzi i zakończy odpowiednia modlitwa. Już u Żydów ucza miała zawsze święty charakter, ale dla pierwszych chrześcijan każde ucza rodzinna była wypełniona wspomnieniem tych posiłków, na których przebywał Jezus ze swoimi uczniami; było to jakby przedłużeniem Eucharystii, znakiem wspólnoty eklezjalnej i nadziei chrześcijańskiej.

Niedziela umacnia więc nie tylko naszą więź z Chrystusem zmartwychwstałym i Kościołem powszechnym, lecz także buduje Kościół domowy, którym jest chrześcijańska rodzina, stwarzając atmosferę wzajemnego zaufania i budowania więzów poprzez szczere rozmowy, wspólne przeżycia, a przede wszystkim wzajemnie podarowany sobie czas.

Kościół domowy buduje swoją wspólnotę przez modlitwę. *Konstytucje Apostolskie* (IV wiek) mówią o trzech porach modlitwy w dniu Pańskim: „W [dniu], w którym stojąc odmawiamy trzy modlitwy na pamiątkę tego, który zmartwychwstał po trzech dniach, w którym czyta się proroków, głosi Ewangelię, składa ofiarę i rozdaje święty pokarm”³³ Św. Jan Chryzostom zachęca do porannej i wieczornej modlitwy: „przed pójściem spać i po przebudzeniu dziękujcie Bogu” (*Hom. in Ep. ad Col.* 1. PG 62, 634). Modlitwa wieczorna musiała łączyć się ze zwyczajem zapalania lampy, światła (por. starodawny hymn *Fos hilaron*, potwierdzony przez św. Bazylego). *Tradycja Apostolska* (c. 36) potwierdza również odbywanie porannych zgromadzeń liturgicznych, w którym wierni mogli uczestniczyć.

W pierwszych trzech wiekach możemy znaleźć niektóre istotne wskazania:
 – centralność Eucharystii dnia Pańskiego i jej oddziaływanie na posiłek braterski i na całe życie rodzinne;

³³ P i e t r a s. *Dzień święty* s. 102.

– tendencja do usytuowania dnia chrześcijańskiego, jeszcze nie uświęconego zwyczajnie Eucharystią, pod znakiem tejże niedzielnej, podobnie jak cały rok jest pod znakiem Paschy.

Granice między publicznym kultem Kościoła a modlitwą rodzinną i osobistą zacierają się i rzeczywistości te oddziałują na siebie wzajemnie. W domach, często oznaczanych napisami, które przywołują obecność Pana i wzywają Jego błogosławieństwa, kreślono znak krzyża na ścianie wschodniej, znak chrzcielny i eschatologiczny, który określał także miejsce i orientację ku wschodowi modlących się osób. Przez pierwszych chrześcijan modlitwa była rozumiana jako wymóg modlitwy ustawicznej, nieustannej. Byli oni przeświadczeni o kontynuacji tradycji żydowskiej, że umocnieni modlitwą w określonych porach dnia będą mogli wypełnić polecenie Pana o modlitwie nieustannej³⁴ „Celem przygotowania i przedłużenia w domu kultu sprawowanego w Kościele rodzina chrześcijańska sięga do modlitwy prywatnej, która posiada wielką różnorodność form: ta różnorodność, świadcząca o niezwykłym bogactwie, z jakim Duch ożywia modlitwę chrześcijańską, wychodzi naprzeciw różnym potrzebom i sytuacjom życiowym, w których człowiek zwraca się do Pana. Poza modlitwą poranną i wieczorną należy [...] polecić lekturę i rozważanie Słowa Bożego [...] różne formy kultu Matki Bożej, modlitwę przed i po posiłku, praktyki pobożności ludowej” (FC 61). Papież Jan Paweł II stwierdza, że „na nowo odkrywa się wartość także dawnych przejawów religijności, takich jak pielgrzymka, i często wierni korzystając z niedzielnego odpoczynku udają się do sanktuariów, aby spędzić tam kilka godzin i przeżyć – czasem w gronie całej rodziny – głębsze doświadczenie wiary” (DD 52). „Wskazania soborowe otworzyły nowe możliwości dla rodziny chrześcijańskiej, zaliczając ją do grup, którym zaleca się wspólne odmawianie liturgii godzin. Wypada wreszcie, by w rodzinie, która jest jakby domowym sanktuarium Kościoła, nie poprzestawano na wspólnych modlitwach, ale także, w miarę możliwości, odmawiano jakąś część Liturgii godzin, zespalać się w ten sposób tym ściślej z całym Kościołem” (OWLG 27). Paweł VI w *Marialis cultus* z 1974 r., po zacytowaniu tego tekstu, dodaje: „[...] by przez to ściślej włączyć się w Kościół. Zatem nie należy niczego pomijać, by ta wyraźna norma działania w coraz większej mierze i z radością była stosowana w rodzinach chrześcijańskich”³⁵ Jan Paweł II w *Dies Domini*

---

³⁴ P. Visentin OSB. *Dimensione orante della Chiesa e liturgia delle Ore*. W: *Liturgia delle Ore*. Torino 1972 s. 136-140; D. Sartore. *Introduzione alla liturgia delle ore*. Roma 1971.

³⁵ *Adhortacja apostolska papieża Pawła VI „Marialis cultus” o należyтым kształtowaniu*

wśród specjalnych form modlitwy niedzielnej w życiu ludzi świeckich wymienia „zwłaszcza uroczyste Nieszpory” (DD 52). Poprzez tę biblijną modlitwę rodzina jako domowy Kościół włączy się w modlitwę Kościoła powszechnego, który wzrastając ogarnia cały świat i pielgrzymuje do domu naszego wspólnego Ojca³⁶

VII. NIEDZIELA W KOŚCIELE DOMOWYM DNIEM RADOŚCI, ODPOCZYNKU I SOLIDARNOŚCI

Odpuściek niedzielny pozwala sprowadzić do właściwych proporcji codzienne troski i zajęcia: rzeczy materialne, o które tak bardzo zabiegamy, ustępują miejsca wartościom duchowym; osoby, wśród których żyjemy, odzyskują prawdziwe oblicze, gdy się z nimi spotykamy i nawiązujemy spokojną rozmowę. Niedziela jest symbolem dnia odpoczynku, dnia radości, dnia miłości (por. KKK 2184, 2186, 2179). *Katechizm Kościoła Katolickiego* poucza, że tak „jak Bóg «odpoczął dnia siódmego po całym swym trudzie, jaki podjął» (Rdz 2, 2), tak również życie człowieka odmierzane jest rytmem pracy i odpoczynku. Ustanowienie dnia Pańskiego przyczynia się do tego, by wszyscy korzystali z wystarczającego odpoczynku i czasu wolnego, który mogliby poświęcić życiu rodzinnemu, kulturalnemu, społecznemu i religijnemu” (KKK 2184). Niedziela jako dzień odpoczynku jest swoistą przestrzenią ludzkiej wolności. *Katechizm* stwierdza: „W niedzielę oraz w inne dni świąteczne nakazane wierni powinni powstrzymać się od wykonywania prac lub zajęć, które przeszkadzają oddawaniu czci należnej Bogu, przeżywaniu radości właściwej dniowi Pańskiemu, pełnieniu uczynków miłosierdzia i koniecznemu odpoczynkowi duchowemu i fizycznemu. Obowiązki rodzinne lub ważne zadania społeczne stanowią słuszne usprawiedliwienie niewypełnienia nakazu odpoczynku niedzielnego. Wierni jednak powinni czuwać, by uzasadnione powody nie doprowadziły do nawyków niekorzystnych dla czci Boga, życia rodzinnego oraz zdrowia” (KKK 2185). Dla chrześcijanina niedziela przeżywana we wspólnocie jest dniem święta i radości. Dla zachowania

---

i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny nr 53-54. W: *Jak czcić Matkę Bożą?* Przygotował i wstępem opatrzył S. C. Napiórkowski. Niepokalanów 1984 s. 83.

³⁶ W y s o c k i. *Rytuał rodzinny* s. 443.

takiego profilu dnia Pańskiego chrześcijanin powinien powstrzymać się od wykonywania tych prac i zajęć, które utrudniają oddawanie czci Bogu, przeżywanie radości właściwej dniowi Pańskiemu oraz korzystanie z należnego odpoczynku duchowego i fizycznego. Świątowanie niedzieli to także radosne przeżywanie czasu poza Mszą świętą i wspólnym posiłkiem, to chętnie przebywanie razem w rodzinie, w gronie rówieśników, znajomych i przyjaciół, to pielęgnowanie życia towarzyskiego, to okazywanie życzliwości i pomocy, to odpoczynek i uprawianie sportu, to wspólna turystyka czy wreszcie godziwa zabawa. Skoro niedziela jest dniem radości, to Kościół domowy winien być świadomy, „że nie można być szczęśliwym «bez innych». Niech rozejrzy się dokoła, aby odszukać ludzi, którzy mogą potrzebować jego solidarności. Może się zdarzyć – uczy Jan Paweł II – że w jego najbliższym sąsiedztwie albo w kręgu znajomych są ludzie chorzy, starzy, dzieci, imigranci, którzy właśnie w niedzielę szczególnie boleśnie odczuwają swoją samotność, ubóstwo i cierpienie. [...] [Można] zaprosić do wspólnego stołu [Kościół domowy] osobę samotną, odwiedzić chorych, zdobyć żywność dla ubogiej rodziny, poświęcić kilka godzin jakiejś konkretnej formie wolontariatu i solidarności [...] [przez to] chrześcijanin sam staje się *twórcą pokoju*” (DD 72-73).

Papież zwraca uwagę, że „niedziela zatracą pierwotny sens³⁷ i staje się jedynie «zakończeniem tygodnia», zdarza się czasem, że horyzont człowieka stał się tak ciasny, że nie pozwala mu dojrzeć «nieba». Nawet odświętnie ubrany, nie potrafi już «świętować»” (DD 4). Niedziela w Kościele domowym nie może być nigdy odrabianiem zaległych prac z tygodnia, takich jak sprzątanie czy pranie. Radosny nastrój świąteczny powinien być widoczny także w zewnętrznym wyglądzie mieszkania rodziny chrześcijańskiej. Trzeba stale na to zwracać uwagę, by mieszkanie było w niedzielę czyste, ale też by sprzątanie go kończyło się w sobotę po południu. Niedzielny wypoczynek jest konieczny i ważny, bo ułatwia niedzielne świątowanie, zwłaszcza udział we wspólnocie eucharystycznej i rodzinnej. Przez świątowanie niedzieli członkowie Kościoła domowego zobaczą wszystko w nowym świetle, tzn. w świetle Zmartwychwstałego. Tak rozumiana i przeżywana niedziela [zarówno w Kościele domowym, jak i w Kościele powszechnym] staje się niejako «duszą» pozostałych dni; w tym sensie można odczytać słowa Orygenesusa, wedle którego doskonały chrześcijanin «zawsze żyje w dniu Pańskim, zawsze świętuje niedzielę»” (DD 83).

---

³⁷ Por. H. H e i n z. *Przyszłość chrześcijańskiej niedzieli we współczesnym społeczeństwie*. „Communio” 15:1995 nr 3(87) s. 124-126.

PODSUMOWANIE

Wiele rodzin chrześcijańskich zobowiązuje się żyć jako Kościół domowy, co sprawia, że w nowym ujęciu, bardziej egzystencjalnym, wyłania się relacja między rodziną a liturgią, rozumianą bądź to jako udział rodziny w celebracjach liturgicznych Kościoła (czasami celebrowanie liturgii w swoich własnych domach), bądź też przygotowanie i przedłużenie kultu Kościoła w środowisku domowym. Wspomnienie i uobecnienie wydarzeń paschalnych dokonuje się przede wszystkim w liturgii, dlatego od czasów apostoelskich niedziela stała się dniem liturgii chrześcijańskiej celebrowanej w Kościele lokalnym i Kościele domowym, liturgii, która jest *t e o f a n i ą*. W Kościele domowym, w rodzinie, niedziela, mała Pascha tygodniowa, jest objawieniem Stwórcy i dniem świętowania dzieła Stwórcy.

Świętowanie niedzieli w Kościele domowym rozpoczyna się w sobotę wieczorem i obejmuje swym zasięgiem przygotowanie zewnętrzne i wewnętrzne do godnego uczestnictwa w Eucharystii w dniu Pańskim.

W doświadczeniu Kościoła domowego niedziela jest przede wszystkim świętem paschalnym, dniem Chrystusa-Światłości, dniem całkowicie opromienionym przez blask chwały zmartwychwstałego Chrystusa, jest świętowaniem nowego stworzenia i udzielenia darów Ducha.

Sercem chrześcijańskiego życia Kościoła domowego jest udział w celebracji niedzielnej Eucharystii.

Niedziela w Kościele domowym jest dniem ewangelizacji. Jak pierwsi świadkowie zmartwychwstania, również rodzina chrześcijańska gromadzi się w każdą niedzielę, aby przeżywać i wyznawać obecność Zmartwychwstałego; jej członkowie są powołani, by w życiu codziennym być ewangelizatorami i świadkami Chrystusa. Uczeń Chrystusa, powracając ze zgromadzenia niedzielnego do swojego zwykłego środowiska, ma za zadanie uczynić z całego swego życia dar, duchową ofiarę miłą Bogu.

Niedziela w Kościele domowym jest uprzywilejowanym dniem budowania wspólnoty rodzinnej. Jako dzień zmartwychwstania Pana (*anastásimos héméra*), dzień Eucharystii, dzień wspólnoty, dzień ewangelizacji – wyraża się jako misja w szczególny sposób w posłudze miłości. Jednym z celów i skutków zgromadzenia niedzielnego jest udzielenie pomocy każdemu z członków, by mógł on utrzymać w sobie wiarę i nadzieję, które są źródłem radości chrześcijańskiej.

Niedziela w Kościele domowym jest dniem radości, odpoczynku i solidarności zwłaszcza z potrzebującymi. Odpoczynek niedzielny pozwala sprowa-

dzień do właściwych proporcji codzienne troski i zajęcia: rzeczy materialne, o które tak bardzo zabiegamy, ustępują miejsca wartościom duchowym; osoby, wśród których żyjemy, odzyskują prawdziwe oblicze, gdy się z nimi spotykamy i nawiązujemy spokojną rozmowę. Niedziela jest symbolem dnia odpoczynku, dnia radości, dnia miłości.

Przez świętowanie niedzieli członkowie Kościoła domowego zobaczą wszystko w nowym świetle – w świetle Zmartwychwstałego. Tak rozumiana i przeżywana niedziela, zarówno w Kościele domowym jak i Kościele powszechnym, staje się niejako „duszą” pozostałych dni w roku liturgicznym, inauguracją nowego życia w blaskach zmartwychwstałego Chrystusa.

W perspektywie Wielkiego Jubileuszu należy podjąć inicjatywę duszpasterską przybliżającą Eucharystię Kościołowi domowemu i w związku z tym wystosować apel do rodzin chrześcijańskich, aby w roku łaski zgłaszały się do swoich pasterzy prosząc o odprawienie Mszy świętej w ich domach.

BIBLIOGRAFIA

- Adhortacja apostolska *Familiaris consortio* Ojca Świętego Jana Pawła II do biskupów, kapłanów i wiernych całego Kościoła Katolickiego o zadaniach rodziny chrześcijańskiej w świecie współczesnym. Città del Vaticano 1981.
- Adhortacja apostolska papieża Pawła VI *Marialis cultus* o należyтым kształtowaniu i rozwijaniu kultu Najświętszej Maryi Panny. W: Jak czcić Matkę Bożą? Przygotował i wstępem opatrzył S. C. Napiórkowski. Niepokalanów 1984.
- A r m o g a t h e J.-R., B o u l n o i s O.: Święto: Bóg pośród ludzi. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 3-8.
- B o g u n i o w s k i J. W. Aspersja niedzielna w rozwoju historycznym. W: Msza święta. Red. W Świerzawski. Kraków 1993 s. 204-215.
- C h m i e l J.: Czytanie Pisma Świętego jako modlitwa. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 31:1978 nr 1 s. 22-27
- Constitutiones synodales Warmienses, Sambienses, Pomeranienses, Culmenses necnon provinciales Rigenses. Ed. F. Hipler. Brunsberga 1899.
- Dyrektorium Świętej Kongregacji Kultu Bożego o Mszach świętych z udziałem dzieci. W: W N o w a k, E. D ą b r o w s k a. W trosce o wychowanie dzieci do udziału w liturgii Mszy świętej. Olsztyn 1993 s. 84-106.
- F i s c h e r B.: La prière ecclesiale et familiale dans le christianisme ancien. „La Maison-Dieu” 116:1973 s. 41-58.
- G ó r a l c z y k P. Cześć Boża. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 96-108.
- G r z e ś k o w i a k J.: U źródeł terminu „Kościół domowy” „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 32:1985 z. 2 s. 161-172.
- H a m m a n A.: Liturgie, prière et famille dans les premiers siècles chrétiens. „Quéstions liturgiques” 57:1976 s. 21-31.

- H a m m a n A.: Życie codzienne pierwszych chrześcijan. Warszawa 1990.
- H e i n z H.: Przyszłość chrześcijańskiej niedzieli we współczesnym społeczeństwie. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 116-130.
- Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów. Watykan 1997
- K a m i ń s k i R.: Metody czytania Pisma św. w Kościele domowym i małych grupach religijnych. „Homo Dei” 69:1990 nr 2-4 s. 237-248.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 1994.
- K i l l m a r t i n J. E.: Ostatnia Wieczerza i najwcześniejsze ofiary eucharystyczne. „Concilium” 4:1968 s. 561-568.
- K l a u c k H. J.: Wczesnochrześcijańska wspólnota kościelna. Kraków 1995.
- L a s k o w s k i J.: Życie duchowe małżeństwa i rodziny. „Homo Dei” 37:1968 s. 155-161.
- M a r c z e w s k a E.: Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny. „Novum” 9:1980 s. 126-138.
- M i c h e l O.: Oikos. W: Grande Lessico del NT. T 7 Brescia 1972 kol. 366-368.
- N e u n d o r f e r B.: Eucharistiefeier in der Familie. W Hauseucharistie. Hrsg. von H. Reifenberg. München 1973 s. 86-97.
- N o w a k W Świątowanie niedzieli w świetle wymogów nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego. Olsztyn 1995.
- P i e t r a s H.: Dzień święty. Antologia tekstów patrystycznych o świątowaniu niedzieli. Kraków 1992.
- P o n c z e k R.: Przeżywanie niedzieli w rodzinie chrześcijańskiej. W: Łądzkie Sympozja Liturgiczne. Red. A. Durak. Kraków 1997 s. 239-252.
- P o r ę b a P Wychowanie chrześcijańskie dziecka w rodzinie. „Novum” 9:1980 s. 104-118.
- R a t z i n g e r J.: Nowa pieśń dla Pana. Wiara w Chrystusa a liturgia dzisiaj. Kraków 1999.
- R a t z i n g e r J.: Znaczenie dnia Pańskiego. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 42-45.
- S a r t o r e D.: Famiglia. W: Nuovo dizionario di liturgia. Red. D. Sartore, A. M. Triacca. Roma 1984² s. 524-536.
- S a r t o r e D.: La famiglia, chiesa domestica. „Lateranum” 45:1979 s. 282-303.
- S a r t o r e D.: Introduzione alla liturgia delle ore. Roma 1971
- S o b e c z k o H.: Teologiczno-pastoralna problematyka niedzielnego świątowania. W: Studia liturgiczno-pastoralne. Cz. 2: Wielkanoc i Niedziela. Opole 1994.
- VI Ogólnopolski Tydzień Społeczny. Niedziela – dzień święty czy wolny od pracy? „Biuletyn KAI” 1999 nr 19 (372) s. 6.
- T a r a c h a W Rodzina jako „Kościół domowy” w nauczaniu Jana Pawła II. W: Rytuał religijny w rodzinie. Warszawa–Poznań 1988 s. 35-53.
- V i s e n t i n P., OSB: Dimensione orante della Chiesa e liturgia delle Ore. W: Liturgia delle Ore. Torino 1972 s. 136-140.
- V l o e t J. van der: Antropologiczne znaczenie niedzieli. „Communio” 15:1995 nr 3 (87) s. 60-70.
- W y s o c k i J.: Rytuał rodzinny. Włocławek 1999¹⁰

SUNDAY AS THE DAY OF THE HOME CHURCH

S u m m a r y

With the ecclesiastic experience as the point of departure, many Christian families pledge to live as the "home Church" Because of this, in a new, more existential approach, a relation emerges between family and liturgy that is understood either as the family's participation in the Church's liturgical celebrations (sometimes celebrating liturgy in the family's own home), or as preparation and prolonging the Church's cult in the home circle. The climax of the Christian family's activity, and at the same time the source of power to turn home into a home Church is the Sunday Eucharist. John Paul II's Apostolic Letter *Dies Domini* teaches that celebration of Sunday starts on Saturday evening. The evening may be devoted to preparation of the Sunday's liturgy or mutual prayer. The heart of Sunday's celebration in a home Church is participation in celebration of Eucharist. In the experience of the home Church Sunday is first of all a paschal feast, the day of Christ-Light, the day that is glorified with the Resurrected Christ's glory; it is celebrating the new creation and giving the Ghost's gifts. In the home Church Sunday is the day of community, joy, rest, evangelisation, the Creator's theophany. Through celebration of Sunday the members of the home Church will see everything in a new light – in the light of the Resurrected Christ. Sunday that is understood and experienced in this way becomes a kind of "soul" of the remaining days in the liturgical year, the inauguration of a new life in the beams sent by the Resurrected Christ.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: niedziela, Kościół domowy, Eucharystia, ewangelizacja, wspólnota.

Key words: Sunday, Home Church, Eucharist, evangelisation, community.